

Bu çalışma, 5–9 Eylül 2012 tarihleri arasında İzmir Karaburun'da düzenlenen
“**kapitalizmin kısılcında doğa - toplum - teknoloji**” temalı
7. Karaburun Bilim Kongresi'nde sunulmak üzere hazırlanmıştır.

Kongre sırasında bildiri dinleyenlerin önceden okumuş olarak tartışmalara
katılabilmesi için bu formatta web sitemizde yayımlanmıştır.

Atıfta bulunabilmek için yazar(lar)ın iznine başvurmanızı rica ederiz.

Karaburun Bilim Kongresi Düzenleme Kurulu
26.08.2012

Emek Yoğun Üretimden Sermaye Yoğun Üretime: Mobilya Sektöründe Emek Süreçleri

Zerrin Arslan¹

Bu çalışmada, günümüzde yaşanan teknolojik değişiklikler dikkate alınarak, emek-yoğun üretimden sermaye-yoğun üretime geçiş ele alınmaktadır. Ülkemizde ve hatta dünyada, üretim süreçleri dikkate alındığında bu değişim, neredeyse tüm sektörlerde görülmektedir. Bu bağlamda, üretim süreçlerindeki değişim, Ankara, Siteler’de konumlanan mobilya sektörü ve Kayseri’de konumlanan kitlesel üretim yapan üç firma örneği üzerinden incelenmiştir.

Türkiye’de, oturma odası-salon, yatak odası ya da mutfak mobilyasının kullanılmaya başlaması, günlük yaşamın bir parçası olması, Cumhuriyet dönemindedir. Günlük yaşamda yaygınlık kazanması ise daha geç, 1950’lerden sonra gerçekleşir. Bu bağlamda, mobilyalarımız artık günlük yaşamımızda ne zaman yer almaya başladığı ya da nasıl, nerede, kimler tarafından üretildiği üzerine düşünmediğimiz nesnelere haline gelmiştir. Yaklaşık 100 yıl önce evlere giren bugünkü mobilya parçaları, son 50-60 yıldır günlük yaşamın vazgeçilmez parçası haline gelmiştir. Kullanılan-tüketilen bir ürün olarak mobilyanın üretim süreci bir başka açıdan değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Neredeyse 150 yıllık süreç içinde mobilyanın üretimi çok ciddi bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. 100 yıl öncesinde yoğun el emeğine dayanan ağaç işçiliğinden ve marangozluktan bugünün makineleşmiş-bilgisayar destekli mobilya üretimine giden süreç, emek-yoğun üretimden sermaye-yoğun üretime geçişi ifade etmektedir. Ülkemizde mobilya üretimi, zanaatkarlıktan-iş/el erbaplığı’ndan, çıraklıktan- kalfalığa-, kalfalıktan ustalığa yükselen atölye üretiminden, bilgisayarda tasarlanan ürünlerin fabrikalarda endüstriyel üretimine hızlı bir dönüşüm geçirmiştir. Kısaca, her bir mobilya elemanın bir kişinin ustalığının ürünü olan emek-yoğun üretimden, tasarım ve üretim teknolojileri kullanılarak, bilgisayar temelli makinelerde endüstriyel üretimine geçilmiştir. Bir başka ifade ile mobilya üretiminde, aşağı

¹ Zerrin Arslan
Mustafa Kemal Üniversitesi
İİBF, Kamu Yönetimi
Alahan Tayfur Sökmen Kampüsü
31000 Antakya, Hatay, TÜRKİYE

yukarı 100 yıllık dönemde, emek-yoğun üretimden, sermaye-yoğun üretime geçilmiştir. Bu bağlamda;

Emek-Yoğun Üretim: Nihai ürün olan mobilya parçasının el emeğine dayalı çalışmanın sonucu ortaya çıkmasını tanımlamaktadır. Ki bu mobilya parçasının – sandalye/masa/koltuk/kanepe ya da yatak – tasarımından iskeletin formunu vermeye, boyacilasından döşemesine kadar olan tüm evrelerini kapsamaktadır.

Sermaye-Yoğun Üretim: Nihai ürün olan mobilya parçasının sermayeye – yani makineye – çalışmanın sonucu ortaya çıkmasını tanımlamaktadır. Burada, söz konusu olan teknoloji kullanımını ifade etmektedir. Teknoloji kullanımı iki yönlüdür: İlki, kullanılan ham madde ya da temel malzemenin işlenmiş ağaç malzeme (polywood, sunta, Sunta-LAM, MDF-LAM, vb.) ve yapay malzeme (plastik, polyester, vb.) olmasından kaynaklanmaktadır. İkincisi ise, kullanılan temel malzemeyi de nihai ürüne dönüştürürken kullanılan üretim tekniklerinin emek-yoğun değil, makine- bilgisayar destekli teknolojiler kullanılan makineler ile elde edilmesidir.

Bu çalışma, mobilya üretim sürecindeki değişim ve dönüşümü incelemek amacıyla, mobilya sektörünü ve ilgili diğer sektörlerini-alanlarını (tasarım, kumaş, döşeme, boyama, cam, vb.) kapsayan bir araştırmanın bulgularına dayanmaktadır. Araştırma, 2005-2007 yılları arasında, Ankara, Siteler’de mobilya üretimi ve ilgili sektörlerde çalışan firma sahibi üreticiler, tasarım, üretim ve satış birimleri çalışanları ile; ve Kayseri’de kitlesel üretim yapan üç firmanın araştırma-geliştirme biriminde çalışan uzmanlar ile yapılan derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır. Buna ek olarak, bu dönemde sektörü anlamaya yönelik, Siteler’de yapılan gezintilerdeki gözlem ve farklı düzeylerdeki çalışanlar ile yapılan küçük konuşmalar, sohbetler ve gözlemlere dayanmaktadır. Ayrıca, bu iki yıl içerisinde Ankara’da yapılan dört mobilya fuarı ziyaretinde, üretici, tasarımcı, mimar-iç mimar, tanıtım görevlisi ve fuar ziyaretçileri ile yapılan küçük görüşmeler- sohbetlerden de yararlanılmıştır.

Araştırma sonucunda, mobilya üretiminin, ilk bakışta, emek-yoğun üretimden sermaye-yoğun üretime geçtiği bulgulanmakla birlikte; emek sürecindeki dönüşümün basitçe böylesi bir değerlendirme ile açıklanamayacağı belirtilmelidir. Bu bağlamda, bu çalışmada mobilya sektörü üzerinden günümüzde emek süreçlerine dair bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Emek Süreci, Emek-Yoğun Üretim, Sermaye-Yoğun Üretim, Mobilya Sektörü, Siteler-Ankara.

GİRİŞ

Türkiye’de, konutlarda batı tipi ev mobilyasının kullanılmaya başlaması ve günlük yaşamın bir parçası olması, Cumhuriyet dönemindedir. Günlük yaşamda yaygınlık kazanması ise daha geç, 1950’lerden sonra gerçekleşir. Bugün, 45 yaşın altındaki pek çok insan için masa, sandalye, koltuk, kanepeler, sofa, vitrin, büfe, karyola, gardırop gibi mobilyaların evlere ne zaman girdiği ya da önceden olup olmadığı gibi bir soru yoktur denebilir. Artık, bu mobilyaları ne zaman ve hangi mağazadan aldığımız dışında, ne zaman, nasıl, nerede, kimler tarafından üretildiği üzerine düşünmediğimiz nesnelere haline gelmiştir. Bir başka deyişle, günümüzde kullandığımız ev mobilyasının, İstanbul ve Anadolu’da Müslüman nüfusun evlerine girişi, Osmanlı’nın son yıllarında saray ve yalılardan başlamış ve son 50-60 yıldır kentli nüfusun evlerinde ev günlük yaşamın vazgeçilmez parçası haline gelmiştir.

Oysa, kullanılan-tüketilen bir ürün olarak evlerimizde yer alan mobilyanın, Türkiye’deki neredeyse 150 yıllık üretim süreci, çok ciddi bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Bu zaman içinde mobilyanın üretimi, yoğun el emeğine dayanan ağaç işçiliğinden ve marangozluktan bugünün makineleşmiş-bilgisayar destekli üretimine giden bir süreç geçirmiştir. Yani, mobilya, küçük dükkanlarda ya da atölyelerde, çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa yükselen zanaatkarın, iş/el erbaplarının ürettiği bir ürün olmaktan çıkmış, fabrikalarda endüstriyel üretim için bilgisayarda tasarlanan bir ürün haline gelmiştir. Yani, her bir mobilya elemanın bir kişinin ustalığının ürünü olan emek-yoğun üretimden, tasarım ve üretim teknolojileri kullanılarak, bilgisayar temelli makinelerde endüstriyel üretime geçilmiştir. Kısaca söylersek, aşağı yukarı 150 yıllık dönemde, mobilya üretimi, emek-yoğun üretimden sermaye-yoğun üretime giden bir dönüşüm geçirmiştir. Emek süreçlerinde böylesi bir değişim ve dönüşümün sadece mobilya sektöründe değil, neredeyse tüm sektörlerde görülmekte olduğunu tereddüt etmeden söyleyebiliriz. Ancak, bu çalışmada, üretim sürecindeki değişim, günümüzde yaşanan teknolojik değişiklikleri dikkate alınarak, mobilya sektöründe emek-yoğun üretimden sermaye-yoğun üretime geçişe odaklanılmıştır. Bu bağlamda, çalışma Türkiye’de mobilya sanayinin iki merkezi olan Ankara, Sıteler ve Kayseri’de Organize Sanayi Bölgesinde konumlanan ve kitlesel üretim yapan üç firma üzerinden yürütülmüştür.

Bu sunuş, başlıca dört bölümden oluşmaktadır: İlk kısımda, emek süreçlerine dair kuramsal ve kavramsal sınırlar çizilmiş ve kullanılan kavramlar açıklanmıştır. İkinci kısımda, çalışmanın yöntemi ve dayandığı veri seti tanıtılacaktır. Üçüncü kısımda ise mobilya üretiminde emek-yoğun süreçten sermaye-yoğun sürece dönüşüm çözümlenecektir. Çalışma,

araştırma-geliştirme çalışmalarından kullanılan malzeme çeşitliliğine, ürün tasarımından üretim teknolojilerine, pazarlama-satış ve satış sonrası destek servisine kadar, küresel dünyanın etkisinde kalan mobilya sektörüne dair bir değerlendirme ile sonlandırılacaktır.

KURAMSAL VE KAVRAMSAL OLARAK EMEK SÜREÇLERİ

Emek sürecinden söz edildiğinde, ister kuramsal ve kavramsal ister görgül düzeyde olsun, ilk akla gelen Marx ve dolayısıyla Marksist yaklaşımın ‘üretim-yeniden üretim süreci’ kavramsallaştırmasıdır.

Kısaca ifade edersek; Marx’a göre üretim sürecinin üç temel faktörü, 1) insanın kendi bireysel faaliyeti, yani emek, 2) o faaliyetin öznesi, yani işçi, ve 3) üretim araçlarıdır (2011, 180-294). Emek sürecinde, insanın emeği, hammaddeyi kullanılan üretim araçları sayesinde bir ürüne dönüştürür. Bu dönüşümün niteliği, üretim sürecinin bileşenlerinin özellikleri tarafından belirlenir. Bir başka deyişle, hammaddenin dönüşümünü belirleyen üretim araçlarının ve dolayısıyla emek sürecinin niteliğidir. Ki bu çalışmanın amacı da mobilya sektöründeki üretim araçlarının bileşimine odaklanmaktır. Emek süreci ile ilgilenenlerin yakından bildiği gibi, *emek*’ten söz edildiğinde, antik Yunan’dan günümüze, Marx’tan Arent’e (1994) kadar geniş bir ‘emek-iş-eylem’ ayrımı da akla gelmektedir. Ancak, bu çalışmanın odaklandığı, kuramsal ya da kavramsal nitelikte bir tartışmadan çok, sürecin sonunda nihai ürün olarak piyasada değişim değeri olan ve son alıcısı tarafından kullanım değerine sahip bir ürün olarak ele alınan ev mobilyasının üretim sürecidir. Bu bağlamda da, emek süreci, kullandığımız masa-sandalye, kitaplık ya da koltuğun, çizildiğinde ya da kırıldığında tamir edilmek zorunda kalınan masif ya da sıkıştırılmış ağaçtan mı; yoksa kendi kendini yenileyebilir, kullandıkça parlayan nano-teknolojik malzemeden mi yapıldığıdır. Yani, bu çalışmada, ister ham ağaç ister yüksek teknolojik malzeme, atölye ya da fabrikada piyasada değişim değerine sahip nihai ürün olarak masa ya da koltuğa dönüşümün emek-yoğunluklu mu yoksa sermaye-yoğunluklu bir süreçten geçtiği çözümlenmiştir. Bu bağlamda, emek süreci, insan etkinliğinin amaçlı bir şekilde yol açtığı değişikliklerdir (Öngen 1996: 77). Başka bir şekilde ifade edersek; emek süreci ‘artı değer üretme süreci’dir. Eğer artı değer üretimi, beden emeğine dayalı ise emek-yoğun, makina kullanımına dayalı ise sermaye-yoğun emek süreci olarak adlandırmak mümkündür.

Emek-Yoğun Üretim: Nihai ürün olan mobilya parçasının el emeğine dayalı çalışmanın sonucu ortaya çıkmasını tanımlamaktadır. Ki bu mobilya parçasının – sandalye/ masa/koltuk/kanepe ya da yatak– tasarımından iskeletin formunu vermeye, boyacısından döşemesine kadar olan tüm evrelerini kapsamaktadır.

Sermaye-Yoğun Üretim: Nihai ürün olan mobilya parçasının sermayeye – yani makineye – çalışmanın sonucu ortaya çıkmasını tanımlamaktadır. Burada, söz konusu olan teknoloji kullanımını ifade etmektedir. Teknoloji kullanımı iki yönlüdür: İlki, kullanılan ham madde ya da temel malzemenin işlenmiş ağaç malzeme (poliwood, sunta, Sunta-LAM, MDF-LAM, vb.), yapay malzeme (plastik, polyester, vb.) ve yüksek-teknolojilerle güçlendirilmiş cam/metal, nano-teknolojik vb. malzeme olmasından kaynaklanmaktadır. İkincisi ise, kullanılan temel malzemeyi de nihai ürüne dönüştürürken kullanılan üretim tekniklerinin emek-yoğun değil, makine- bilgisayar destekli teknolojiler kullanılan makineler ile elde edilmesidir.

YÖNTEM

Bu çalışma, mobilya üretim sürecindeki değişim ve dönüşümü incelemek amacıyla, mobilya sektörü ve ilgili diğer alanlarda (tasarım, kumaş, döşeme, boya ve cila, cam ve metal süsleme vb.) faaliyet gösteren atölye, firma ve fabrikaları kapsayan niteliksel bir araştırmaya dayanmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, günümüzde Türkiye'nin mobilya üretimi için önemli iki merkezinde -Ankara, Siteler ve Kayseri, Organize Sanayi Bölgesi- yürütülmüştür. Emek sürecindeki değişimi izleyebilmek amacıyla, farklı pozisyonlarda çalışan farklı yaşlarda erkek ve kadınlarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeciler, kendi ifadeleri ile, çıraklıktan başlayıp ustalığa, işverenliğe kadar yükselen alaylı ya da işin mutfağından gelenler, ve sektöre farklı alanlardan giriş yapmış, erkekler çoğunlukla olmakla birlikte, kadın erkeklerden oluşmaktadır. Siteler'deki görüşmeciler, kendi hesabına çalışan, bazen 3-10 işçi çalıştıran küçük ve orta işverenler, işçi, satış elemanları, mimar, içmimar gibi satış ve tasarım sürecinde olan çalışanlardan oluşurken, Kayseri'deki görüşmecilerin tümü AR-GE birimi çalışanı mimar ve mühendislerden oluşmaktadır. Buna ek olarak, bu dönemde sektörü anlamaya yönelik, Siteler'de yapılan gezintilerdeki gözlem ve farklı düzeylerdeki çalışanlar ile yapılan küçük konuşmalar, sohbetler ve gözlemlerde kullanılmıştır. Ayrıca, bu iki yıl içerisinde Ankara'da yapılan dört mobilya fuarı ziyaretinde, üretici, tasarımcı, mimar-iç mimar, tanıtım görevlisi ve fuar ziyaretçileri ile yapılan küçük görüşmeler- sohbetlerden de yararlanılmıştır. Araştırma, 2005-2007 yılları arasında yapılmıştır.

EMEK-YOĞUN SÜREÇTEN SERMAYE-YOĞUN SÜRECE DÖNÜŞÜM

1900lü yılların başlarına kadar, saraylara, konaklara,yalılara ve büyük evlere, çıraklarıyla birlikte el emeği göz nuru dolaplar, sedirler, nişler, serenler, raflar, kapılar, pencereler, tavan göbekleri yapan marangozlar ve ağaç ustaları, hangi ağaçtan neyin nasıl yapılacağına, hangi aletlerle nasıl süsleneceğine yapılacağına kendileri karar verirler, yaptıkları işin tüm

evrelerinde kendileri bizzat yer alır, ve yaptıkları her bir parçaya baştan sona emek harcarlardı. Hangi ağacı nereden getirecekler, gelen ağaçtan ne yapacaklar, bunları nasıl oymalarla-kakmalarla süsleyecekler, deneyimleriyle yön verirlerdi. Bu dönemde, denebilir ki İstanbul ve Anadolu'da konutların mimarisinin bir parçası olan sabit mobilya dışında taşınabilir mobilyalardan söz etmek güçtür. Bu da en yalın haliyle, emek-yoğun küçük üretim olarak adlandırılabilir. Ki üretimin bu halinde ustanın yaptığı kapının ya da dolabın, kullanım-ve değişim-değeri arasındaki farktan; ya da elde edilen artı-değerden yola çıkarak sermaye birikiminden söz etmek biraz zorlama olacaktır.

Ancak, 1950li yıllara gelindiğinde, bir taraftan hızlı tarımda makineleşmenin de etkisi ile hızlı bir kırdan kente göç ve kentleşme, günlük yaşamın değişimini de beraberinde getirir. Bu aynı zamanda, değişen yaşamla birlikte evlerde yeni donanım ve eşyalara gereksinim duyulmasına neden olur. Özellikle, modern yaşamın ve evlerin yeniliklerinin yansıması olarak taşınabilen, sık sık yerleri değiştirilebilen, gerekirse başka bir eve taşınırken götürülebilecek mobilyalara gerek vardır. İşte bu mobilyalar, evlerin masa-sandalyeleri, koltuk takımları, kanepeleri ve büfelerini kapsar. Artık marangoz ve ustaların ellerindeki ağaçlardan çıktıkları sedirler, divanlar, raflar; kapağına, kenarına süs yaptıkları dolaplar bu yaşamın gereksinimlerini karşılamaz. Bu nedenle de değişim değerini karşılayabileceklerin piyasada ulaşabildiği ve kullanımları için aldığı ve belli bir emek-zamanda belli bir artı-değer üretiminin gerçekleştiği, ve dolayısıyla öyle ya da böyle ilkel sermaye birikiminin de başladığı üretim başladığı söylenebilir.

Ancak, araştırmanın sonunda, Ankara ve Kayseri'de mobilya sektöründe emek sürecinin farklı evreleri barındırdığı bulgulanmıştır. Bunları başlıca dörde ayırmak mümkündür.

1. Sermaye Birikimi : 1950lerde İstanbul'da Çukurcuma'da bir marangozda çıraklığa başlayan Gökçe Bey, Ankara'da önce Ulus'taki bir atölyeye, sonra Akköprü'deki mobilyacılar sitesine, sonra Siteler'e taşınır. 2005'te emekliye ayrılırken, çocuklarına Siteler'deki 4000 m²'lik ve Akyurt'ta 15 000 m²'lik üretimi alanına sahip ve Orta Doğu ve Türki Cumhuriyetlere mobilya ihracat yapan bir fabrika teslim etmektedir. Artık, Siteler'de en yoğun çalıştıklarında bile günde 15-20 kanepa üretebildikleri, kesimini-yapıştırmasını-iskeletini-boyasını-cilasını, ustalara yaptırdıkları işlerle böylesi bir ihracat yapmak mümkün değildir. Bunun yerine, bilgisayarın bir düğmesi ile kontrol edilebilen mastermenlerin kullandığı makinelerde işlenmiş/sıkıştırılmış ağaç ya da sentetik malzeme ile üretim için endüstriyel tasarımcının design ettiği ve günde 4000-5000 kanepeyi üretmenin mümkün olduğu teknolojileri kullanılmaktadır. Bugün için *sermaye-yoğun* üretime geçilmiştir.

2. Kitlesele Üretim: Kayseri’de AR-GE stüdyolarında hiçbir İtalyan tasarımcının çalışmadığı, ancak, kullanılan malzemenin İtalya’dan ithal edilmesinden kaynaklandığı için İtalyan tarzı denildiği vurgulanan koltuk ve kanepeler, aynı trende uygun döşemelik kumaşlar ve halılarla birleştirilerek oluşturulan konseptlerde kullanıcılara sunulmakta. Bugün için bilgisayar-kontrollü panel sunta ve MDF-LAM malzeme kullanarak *kitlesele* üretime geçilmiştir.

3. Emek-Yoğun Üretim: Bu daha çok Siteler’de görece daha küçük işletmeleri kapsamaktadır. Siteler esnafı bu grup için ‘halk tipi’ mobilya üreticisi demektedir. Ayırt edici özelliği, bu atölyelerin kısa süreli işletmeler olmasıdır. Bir olanak sonucu, belli riskleri göze alarak, aile desteği-küçük tasarrufların 2. el makine ve teçhizata yatırılarak açılan atölyelerde üretim yapılır. Bu işletmeler genelde aile işletmesi niteliğindedir. Ailenin büyük oğlu ya da görece becerikli olan oğlu işin kurucusudur/karar vericisidir/satış müdürüdür. Gerektiğinde işçi tulumunu giyer ve atölyeye geçer. Bu işletmelerde, ürün tasarımından satışa kadar, atölyede çalışan her bir kişi üretimin tüm evrelerini bilir ve uygular. Ama yine de ilk başta 1900lü yılların başlarındaki gibi değildir. Yani, bu işletmelerde bugünün *emek-yoğun* üretimi yapılmaktadır.

Aslında, yukarıda sınıflandırılan her üç grup da karma niteliktedir denilebilir. Hangi üretim biçimini kullanırsa kullansın, az da olsa, diğer üretim biçimi de görülmekte ve kullanılmaktadır. Asıl üretim sürecini belirleyen hakim üretim biçimidir denilebilir.

4. Efsane olarak Sermaye-Yoğun Üretim: Sermaye-yoğun üretim ile kastedilenin hem kullanılan malzeme hem de üretimin makineleşmesi anlamında bir anlam ifade ettiği yukarıda söylenmişti. Bugün mobilya sektörünü dikkate aldığımızda, dünyanın en ünlü tasarımcılarının çizilen yüzeyini kendi kendine yenileyen, ısıya, ışığa, güneşe, lekeye, çarpmaya, yüke dayanıklılığı artırılmış yüksek ve nano-teknoloji ürünü, anti-kanserojen kumaşlar, boyalar, cilalar ve iskelet yapılarıyla uzay gemisi malzemesi ile insan eli değmeden üretilen masa, sandalye ve koltukların tasarım, mobilya, mimarlık ve ev dergi ve magazinlerin sayfalarında yer aldığı görülmektedir. Bir kaç ay önceki İtalya ya da Almanya ya da New York’taki bir mobilya fuarında sergilenen ‘unique’ bir kanepenin benzeri ya da imitasyonu, Siteler’deki bir ustanın elinden çıkmış ve bir showroom’un vitrinlerinde görülebilmektedir.

Bu bağlamda, Hem Siteler’de hem de Kayseri’de görüşmecilerin neredeyse tümü sektördeki yeniliklerden, hem iş makineleri hem de malzeme anlamında, haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle, malzemelerin Çin, Ukrayna gibi ülkelerden ucuza ithal edilmesi ve Avrupa ve Amerikan ev ve dekorasyon programlarına benzer programlar ve İKEA gibi hazır mobilyanın ülkemizde de popüler olması gibi nedenlerle bu yeniliklerin izlenmesinin sektör

açısından kaşınılmaz olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle, emek sürecinde tam anlamıyla *sermaye-yoğun üretim* görülmediğinden, *sermaye-yoğun üretim* bir *efsane* olarak adlandırılmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada, araştırma-geliştirme çalışmalarından kullanılan malzeme çeşitliliğine, ürün tasarımından üretim teknolojilerine, pazarlama-satış ve satış sonrası destek servisine, Ankara ve Kayseri’de mobilya sektörü hem yenilikleri takip edip kendini küreselleşen tasarım, malzeme, üretim teknolojilerini izlemeye ve kopmamaya kendini dünyadan ayırmamaya çalışmaktadır. Araştırma sonucunda, mobilya üretiminin, ilk bakışta, emek-yoğun üretimden sermaye-yoğun üretime geçtiği bulgulanmakla birlikte; emek sürecindeki dönüşümün basitçe lineer bir yol izlemediği görülmüştür. Bir lineer yol izlemekten uzak olan sektörün iki merkezde de daha büyük işletmelerin daha sermaye-yoğun çalıştıkları, daha küçük olanların ise, özellikle Siteler’deki küçük işletmelerde hala aile işletmesi niteliğinin korunduğu, hala emek-yoğun çalıştığı söylenebilir. Yani, sektörde her iki üretim biçimi görülmekte ve dünyadaki gelişmeleri izlemeye çalışmaktadır. İzlediği yenilikleri, uygulayamasa da taklidini yapıp piyasaya verebilmektedir.

Ya da şöyle biten yazın sıcaklığında düşünürsek; dünyanın en ünlü zengininin yatındaki güneşlenme koltuğunun plastik imitasyonu biraz aşağıda Karaburun plajlarında yer alabilmektedir.

KAYNAKÇA

Aglietta, M. (1998), “Capitalism at the Turn of the Century: Regulation Theory and the Challenge of Social Change”, **New Left Review**, I-232, November-December, p. 41-90.

Arent, H. (1994), **İnsanlık Durumu**, İstanbul: İletişim

Belek, İ. (1999), **Postkapitalist Paradigmalar**, Sorun Yayınları, İstanbul

Braverman, H. (1974), **Labor and Monopoly Capital: The Degradation of Work in the Twentieth Century**, Monthly Review Press, New York.

Brown, R. K. (1992), **Understanding Industrial Organisations: Theoretical Perspectives in Industrial Sociology**, Routledge, London.

Gambetti, Z. (2007), Marx ve Arendt: emek, iş, eylem üzerinden üç siyaset biçimi. **Birikim**, 217, Mayıs 2007, s. 46-54

Grint, K. (1998), **The Sociology of Work**, Cambridge: Polity Press.

Harvey, D. (2003), **Postmodernliğin Durumu**, Çev: S. Savran, Metis Yayınları, Üçüncü Basım, İstanbul.

Hobsbawm, E. (2003), **Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı**, Çev: Y. Alogan, Sarmal Yayımcılık, İstanbul.

Man, F. (2009), Kapitalist emek süreci teorisi ve dönüşümü. **E-AkademiBilimler Aylık İnternet Dergisi**, 94. (<http://www.e-akademi.org>, erişim 10/08/2012)

Marx, K. (2003), **Kapital (I. Cilt)**, Çev. A. Bilgi, Eriş Yayınları

Nichols, T. ve N. Suğur (2005), **Global İşletme Yerel Emek: Türkiye’de İşçiler ve Modern Fabrika**, İletişim, İstanbul.

Yücesan-Özdemir, G. (2000), “Başkaldırı, Onay ya da Boyun Eğme?: Hegemonik Fabrika Rejiminde Mavi Yakalı İşçilerin Hikayesi” **Toplum ve Bilim**, Güz 2000.

Yücesan-Özdemir, G. (2001), “Emek Süreci Teorisi ve Türkiye’de Emek Süreci Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme” **VII. Sosyal Bilimler Kongresi**, ODTÜ, Ankara.